

ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

CONCEPTUAL AND TERMINOLOGICAL APPARATUS OF THE PROBLEM OF PREPARING FUTURE TEACHERS FOR INNOVATIVE EDUCATIONAL ACTIVITIES

У статті обґрунтовано понятійно-термінологічний апарат проблеми підготовки майбутніх учителів до інноваційної виховної діяльності. Доведено зв'язок професійної підготовки і готовності до професійної діяльності. З'ясовано, що вчені єдині у поглядах на процес професійної підготовки майбутніх учителів як формування й набуття наставних, знань та вмінь педагогічної діяльності. Визначено, що на сучасному етапі розвитку вищої освіти процес професійної підготовки майбутнього вчителя складається із таких основних компонентів: загальна підготовка (методологічно-розвиваюча); спеціально-професійна (психолого-педагогічна, методична); особистісна підготовка (самовиховання особистості майбутнього педагога, його самовизначення). Доведено, що особливе значення в усій системі професійної підготовки, в особистісному становленні майбутнього педагога займає його підготовка до виховної діяльності. У дослідженні розглянуто і обґрунтовано поняття «професійна підготовка майбутнього педагога до виховної діяльності». Визначено, що в останні роки в психолого-педагогічній літературі все частіше висвітлюється інноваційна проблематика. Інновації у виховному процесі – це і абсолютно нові і частково нові ідеї і рішення, які набувають значення у певній виховній ситуації із метою її ефективного розв'язання. Розглянуто інноваційну діяльність у сфері виховання як цілеспрямовану творчу діяльність щодо вдосконалення й оновлення практики виховної роботи шляхом створення, розповсюдження та освоєння нових ефективних форм, методів і технологій виховання. Готовність учителя до інноваційної виховної діяльності визначено особливим станом особистості, який відображає його професійні знання, вміння та навички, загальну культуру, ціннісні орієнтації та морально-психологічну готовність для ефективного забезпечення виховної діяльності в закладах освіти. Доведено, що саме інноваційно-виховна компетентність є кінцевим результатом, що формується протягом життя на базі готовності майбутніх учителів до інноваційно-виховної діяльності в школі, яка передбачає розвиток у них ряду компетентностей. Подано авторське визначення поняття «інноваційно-виховна компетентність».

The article substantiates the conceptual and terminological apparatus of the problem of preparing future teachers for innovative educational activities. The relationship between professional training and readiness for professional activity has been proven. It was found that the scientists are united in their views on the process of professional training of future teachers as formation and acquisition of mentors, knowledgeable and skilled in pedagogical activity. It is determined that at the current stage of the development of higher education, the process of professional training of the future teacher consists of the following main components: general preparation (methodological and developmental); special-professional (psychological-pedagogical, methodical); personal preparation (self-education of the future teacher's personality, ego self-determination). It has been proven that preparation for educational activities is of special importance in the entire system of professional training, in the personal development of the future teacher. The study examines and substantiates the concept of «professional preparation of the future teacher for educational activities». It has been established that in recent years, innovative issues have been increasingly covered in psychological and pedagogical literature. Innovations in the educational process are both completely new and partially new ideas and solutions that gain importance in a certain educational situation with the goal of its effective solution. Innovative activity in the field of education is considered as a purposeful creative activity to improve and update the practice of educational work by creating, spreading and mastering new effective forms, methods and technologies of education. A teacher's readiness for innovative educational activity is determined by a special state of personality, reflecting his professional knowledge, skills and abilities, general culture, value orientations and moral and psychological readiness for effective provision of educational activities in educational institutions. It has been proven that innovation-educational competence is the final result, which is formed throughout life on the basis of the readiness of future teachers for innovative-educational activities at school, which presupposes the development of a number of competencies in them. The author's definition of the concept of «innovative and educational competence» is presented.

Key words: training of future teachers, components of professional training, innovative educational activities, teacher's readiness for innovative educational activity, innovative and educational competence.

УДК 378.147:[37.011.3-051]:001.895
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.2.16>

Онищенко Н.П.,
докт. пед. наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки
і педагогіки вищої школи
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Постановка проблеми у загальному вигляді. Професійна підготовка сучасного вчителя є дуже актуальною і важливою для українського суспільства, бо вирішує проблему підвищення якості

організації освітньо-виховного процесу в школі. Система загальної середньої освіти потребує педагогів, які за своїми професійними й людськими якостями відповідають вимогам, що висуває

сьогодення до системи виховання й освіти. Про це зазначено у низці нормативних документів, зокрема у Законах України «Про повну загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки, Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 роки тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів висвітлюються у різних аспектах психолого-педагогічної науки: концептуальні засади професійно-педагогічної підготовки вчителів (Т. Байбара, Н. Бібік, М. Вашуленко, В. Гриньова, Я. Кодлюк, О. Кучерявий, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоєва, Л. Хомич та ін.); зміст професійної підготовки майбутнього вчителя (А. Вербицький, Н. Волкова, В. Галузинський, А. Линенко, О. Пехота, О. Рудницька, О. Савченко, В. Сластьонін, В. Шадриков та ін.); обґрунтування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності та виокремлення психолого-педагогічних аспектів її формування (А. Деркач, М. Дяченко, Л. Кандилович, Г. Костюк, М. Левітов, Р. Михайлишин, Л. Нерсисян, І. Чорней, О. Ярошенко та ін.); психолого-педагогічні аспекти підготовки сучасного вчителя (З. Курлянд, Ю. Мальований, П. Мясойд, Р. Хмелюк, О. Цокур, Г. Яворська та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень у вивченні професійної підготовки майбутніх фахівців залишаються недостатньо дослідженими деякі її аспекти, зокрема, підготовка майбутніх педагогів до інноваційної виховної діяльності. Підвищені вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів на сучасному етапі розвитку суспільства роблять її більш гнучкою, доступною і прикладною, інноваційною і мобільною, що забезпечує індивідуальну траєкторію вищої освіти студентів. Одним із найбільш пріоритетних напрямів професійної підготовки сучасного вчителя залишається процес виховання, який спрямований на розвиток педагога-професіонала із високим рівнем культури, широким колом інтересів і вмінь, інноваційним особистісним світоглядом і сформованими професійними якостями. Саме в цьому аспекті розв'язуються завдання нашого дослідження.

Мета статті – дослідження та обґрунтування понятійно-термінологічного апарату проблеми підготовки майбутніх учителів до інноваційної виховної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Більш детально проаналізуємо понятійно-термінологічний апарат цієї проблематики. Так, поняття «підготовка» у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» тлумачиться як «дія за значенням підготувати; запас знань, навиків, досвід, набутий у процесі навчання, практичної діяльності»

[5, с. 767]. Л. Шульга, Л. Бражник, Ю. Вакуленко зазначають: «Професійна підготовка майбутнього фахівця – це педагогічний процес університетської освіти, результатом якого є формування та розвиток професійної його готовності, що проявляється у формах активності та визначає здібності ставити перед собою професійні цілі, обирати способи їх досягнення, здійснювати самоконтроль за виконанням власних дій і прогнозувати шляхи підвищення продуктивності роботи у професійному напрямку» [20, с. 336].

На основі аналізу сучасної психолого-педагогічної літератури засвідчуємо тісний зв'язок професійної підготовки з готовністю до професійної діяльності як результату підготовки, яка включає засвоєння й закріплення знань, умінь і навичок. Погоджуємося з Л. Шевченко, що поняття «готовність» і «підготовка» не є синонімічними, хоча тісно пов'язані між собою, оскільки якість готовності майбутнього вчителя багато в чому визначається тим, яку підготовку він одержав. Підсумком і одночасно показником ефективності підготовки виступає готовність фахівця до певного виду педагогічної діяльності [17, с. 64]. Отже, «готовність» є не лише результатом, але й показником професійної підготовки.

На особливу увагу у контексті нашого дослідження заслуговує розгляд професійної педагогічної підготовки. Зазначимо, що науковці, які досліджують цей аспект проблеми, вважають, що підготовка вчителя існує в рамках педагогічного процесу. Так, Н. Антонюк і С. Савчук професійну підготовку до наскрізної виховної діяльності визначають як неперервний і керований процес, що містить у собі професійний та особистісний компоненти, набуття особистістю суб'єктивного досвіду формування морально-етичних та соціально-політичних цінностей у здобувачів у процесі професійної діяльності вчителя [1]. Р. Кубанов наголошує на засвоєнні теоретичного матеріалу та формуванні необхідних особистісних професійних якостей під час організованого, професійно спрямованого навчального процесу [9, с. 27]. Отже, вчені єдині у поглядах на процес професійної підготовки майбутніх учителів як формування й набуття настанов, знань та вмінь педагогічної діяльності.

До особливостей підготовки майбутнього вчителя Н. Бібік відносить: «усвідомлення багатозначності позицій і поглядів на те чи інше явище; вміння користуватися інформаційними ресурсами; навчання співробітництву і діалогу на рівні взаємодії окремих людей, носіїв різних поглядів і культур» [2, с. 25]. Отже, вчена звертає увагу на важливість співробітництва і діалогу в праці вчителя, його толерантності, інформаційної грамотності та культуровідповідності. Всі ці якості майбутнього вчителя свідчать про необхідну організацію освітнього процесу. В. Таточенко, А. Шипко вказують на

процеси сучасного оновлення цілей професійної підготовки в педагогічних ЗВО. Науковці це явище пов'язують із Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 щодо затвердження Національної рамки кваліфікацій. Автори стверджують, що значна кількість вітчизняних учених визначає мету професійної підготовки вчителя як набуття ними професійної компетентності [15]. Розвиваючи тему вдосконалення і оновлення професійної підготовки майбутнього вчителя О. Савченко доводить, що вона потребує посилення культуротворчих складових у моделі педагога, зокрема діяльнісних і особистісно-характерологічних. За таких умов, на думку науковця, засвоєння психологічних, педагогічних і предметних знань стає передусім засобом збагачення і розвитку особистості педагога, який має бути «людиною культури», що визначає самоцінність кожної дитини. О. Савченко зауважує, що якісна підготовка вчителя вимагає тривалих і системних змін, передусім у змісті й методиках психолого-педагогічної складової, які відіграють системоутворюючу роль в особистісній і професійній підготовці майбутнього вчителя [14]. Таким чином, оновлення і модернізація професійної підготовки вчителя передусім повинно відбуватися у змісті й методиках психолого-педагогічної складової, потребує нового методико-технологічного інструментарію.

На сучасному етапі розвитку вищої освіти процес професійної підготовки майбутнього вчителя складається із таких основних компонентів: загальна підготовка (методологічно-розвиваюча); спеціально-професійна (психолого-педагогічна, методична); особистісна підготовка (самовиховання особистості майбутнього педагога, його самовизначення). Зрозуміло, що важливе місце в змісті професійної підготовки вчителів належить дисциплінам психолого-педагогічного і методичного циклів. Виділяємо окремо загальну педагогічну підготовку як елемент базової, спеціально-професійної та особистісної підготовки майбутнього педагога.

У XXI столітті особлива увага у докторських дослідженнях (Н. Бахмат, І. Богданова, В. Ковальчук, Н. Лазаренко, М. Пантук, О. Шапран, Л. Шевченко, О. Ярошинська та ін.) звернута на модернізацію сучасної професійної підготовки. Так, І. Богдановою запропоновано модель оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів та обґрунтовано концепцію оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на основі запровадження інноваційних технологій. Модель оновлення професійно-педагогічної підготовки вчителя представлено як систему науково-методичного забезпечення, до складу якої входять такі компоненти: концепція оновлення, структурно-змістовий, технологічний та організаційно-дидактичний компоненти [3, с. 14]. Таким чином, вчена

вказує на важливість запровадження інноваційних педагогічних технологій для оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. Н. Лазаренко на основі випереджувального підходу і з урахуванням сучасних тенденцій професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції пропонує модернізацію ЗВО на макрорівні (система педагогічної освіти), мезорівні (педагогічних університетів) і мікрорівні (суб'єктів освітнього процесу). Вчена доводить, що оновлення професійної підготовки майбутнього вчителя характеризується цілеспрямованістю і прогностичністю [10, с. 379].

Отже, сьогодні загальні процеси модернізації професійної педагогічної підготовки в Україні зводяться до створення умов для формування компетентностей та самовдосконалення майбутніх учителів. Тому сучасний освітній простір ЗВО все частіше співвідноситься із розвитком особистісних якостей майбутнього фахівця. У зв'язку із вищезазначеним цілком поділяємо думку вчених (В. Андрущенко, В. Мадзигон, В. Огнев'юк, І. Табачек та ін.) в тому, що важливу роль у професійній підготовці сучасного педагога відіграє морально-психологічна складова його підготовки, яка передбачає формування професійної педагогічної спрямованості особистості майбутнього вчителя. Окреслений компонент вищої педагогічної освіти пов'язаний із розвитком ціннісних орієнтацій майбутніх учителів, інтересу до педагогічної діяльності, а також професійних і особистісних якостей.

Саме цей аспект проблеми в усій системі професійної підготовки та в особистісному становленні майбутнього вчителя займає його підготовка до виховної діяльності, який розкривається у працях таких вчених як О. Антонова, О. Грисюк, О. Дубасенюк, Л. Кондратова, З. Гаркавенко, Г. Лактіонова, Т. Семенюк, Г. Тиха, Г. Троцько та ін. Погоджуємося із Л. Кондратовою, З. Гаркавенко, Г. Лактіоною, що підготовка майбутніх фахівців до виховної діяльності проходить комплексно через вивчення теорії виховання у курсі «Педагогіка» та під час організації і проведення педагогічної практики. Більш ґрунтовна підготовка майбутніх учителів до реалізації виховної дії здійснюється під час набуття спеціалізації «Педагог-організатор» та під час підготовки фахівців до майбутньої діяльності класного керівника тощо [8, с. 24].

Процес підготовки майбутнього педагога до виховної діяльності можна умовно поділити на такі основні етапи:

1. Оволодіння студентами певним рівнем теоретичних знань про специфічні особливості й сутність виховного процесу, компоненти виховної системи й сучасні технології виховання, принципи й методи виховання, форми організації виховної роботи. Це відбувається у процесі вивчення студентами таких навчальних дисциплін

як педагогіка, методика виховної роботи, основи педагогічної майстерності тощо. На цих заняттях, окрім засвоєння теоретичних основ виховання, студенти вчать визначати напрям виховної роботи, ефективність тих чи інших методів і форм виховання тощо.

2. Формування у студентів первинних практичних умінь аналізу виховних ситуацій, планування й проведення різних виховних заходів для певної вікової категорії. Викладачі психолого-педагогічних дисциплін використовують моделювання фрагментів виховних заходів, тобто пропонують виконання таких завдань, які передбачають розв'язання проблеми професійної спрямованості. Це здійснюється на практичних заняттях із методики виховної роботи, а також педагогіки при вивченні розділу «Теорія виховання» та створює умови, в яких майбутні вчителі-вихователі отримують можливість самостійно аналізувати педагогічні процеси, опанувати шляхи встановлення контакту з аудиторією, прийоми створення певного емоційного стану, вирішення типових ситуацій взаємодії. Таким чином, моделювання фрагментів виховних заходів, включення студентів у ситуації професійної спрямованості дають змогу сформулювати основу рольової поведінки майбутнього вчителя-вихователя.

3. Удосконалення практичних умінь і навичок організації виховних справ під час педагогічної практики в школі. Учителю як вихователю повинен професійно володіти не лише знаннями, а й уміннями майстерно здійснювати виховну діяльність, орієнтуватися у різних виховних системах. Основною метою педагогічної практики є формування у студентів умінь, набутих при вивченні психолого-педагогічних дисциплін, у майбутній педагогічній діяльності; розвиток у майбутніх вихователів інтересу до педагогічної діяльності. Оволодіння типовою моделлю організації виховних заходів відбувається під час педагогічної практики з позакласної виховної роботи в школі. У період проходження навчально-виробничої педагогічної практики студенти проводять виховні заходи не лише в межах класу, а й загальношкільного плану: свята, інтелектуальні ігри, ерудит-шоу тощо. Під час виробничої практики студенти керують виховним процесом протягом більш тривалого часу, набувають практичного досвіду розв'язання виховних задач у нестандартних умовах навчально-виховного процесу, удосконалюють проєктувальні, конструктивні, комунікативні та організаторські вміння й здібності. Таким чином, під час названих видів педагогічної практики закладаються основи для подальшого розвитку професійної виховної майстерності майбутнього вчителя.

4. Поглиблення теоретичних знань, формування практичних умінь майбутніх учителів-вихователів у позааудиторній роботі, яка повинна бути

насичена сучасними формами виховної роботи (тематичні бесіди, квести, диспути на виховну проблематику, різні концерти, вечори відпочинку, майстер-класи, конференції тощо) [6; 14].

Отже, якісні зміни в соціально-виховній сфері й глибокі перетворення у змісті праці майбутнього вчителя-вихователя, які спричинені російсько-українською війною та оціально-економічною ситуацією в Україні, застосування інноваційних технологій виховання і навчання, запровадження квазіпрофесійної діяльності у процес професійної підготовки, ґрунтовна організація педагогічної практики і позааудиторна робота студентів викликають неперервні зміни у професійній виховній діяльності.

Професійну підготовку майбутнього педагога до виховної діяльності розглянуто як процес отримання ним теоретичних знань, практичних умінь і навичок із психолого-педагогічних дисциплін, педагогічної практики і виховних заходів, що характеризується певним рівнем розвитку особистості у системі різноманітних взаємодій, взаємодій в аудиторній і позааудиторній роботі.

Однак погоджуємося з О. Дубасенюк, Т. Семенюк, О. Антоною, що не будь-які відносини стають властивістю особистості, а лише ті, які мають вирішальне значення у життєдіяльності людини. Значені науковці до таких першорядних об'єктів відносять суспільні ідеї, працю як спосіб існування людини, з якими пов'язаний суспільний або професійний обов'язок індивіда, власну діяльність та особистість людини. Відношення вихователя набувають професійного спрямування поступово в процесі сходження до вершин виховної майстерності [6, с. 7].

Зрозуміло, що результатом професійної підготовки майбутнього педагога до виховної діяльності є його готовність до цього виду діяльності. Погоджуємося з І. Бужиною, що готовність не є вродженою якістю, вона формується і розвивається в результаті досвіду людини, професійно-педагогічної спрямованості її діяльності. Готовність до діяльності також має часові характеристики, тобто вона може бути як ситуативною, тимчасовою, так і довготривалою. Очевидно, що в педагогічному аспекті найбільший інтерес і значення має саме довготривалий стан готовності. Насамперед це визначається тим, що цей стан може бути завчасно сформований і здатний розвиватися за деяких умов. Володіючи стійкістю, він дає можливість досягати стабільних результатів у діяльності [4, с. 16]. Отже, потрібно формувати саме довготривалу готовність до виховної діяльності, що забезпечує успішний перехід від системи професійної підготовки до майбутньої професійної діяльності.

У останні роки в науковій літературі психолого-педагогічного спрямування все частіше зустрічаються поняття «інноваційна спрямованість

діяльності», «інноваційна виховна діяльність». Різні аспекти інноваційної педагогіки висвітлюються у працях таких вчених як І. Бех, Л. Даниленко, В. Докучаєва, Н. Ріпний, В. Химинець, В. Ягоднікова, W. Helsper, F.-U. Kolbe та ін.

У науковій літературі можна зустріти латинське походження від *innovus*, англійське – *innovation*, або італійське – *innovazione*, що означає новинка, нововведення, оновлення, новація, зміни. Тому наведемо визначення, яке, на наш погляд, якнайповніше розкриває сутність поняття. Інновації – це такі зміни, які, зберігаючи все позитивне в набутому досвіді, звільняють систему освіти від виявлених недоліків і переводять її повністю або частково на новий рівень, що відрізняється від наявного покращенням умов і наслідків функціонування. При цьому, якщо якась зміна не несе абсолютно нової ідеї, але в даний момент і у даній ситуації набуває особливого значення для навчально-виховного процесу, то і таку зміну будемо вважати інновацією [7, с. 338]. Отже, інновації у виховному процесі – це і абсолютно нові й частково нові ідеї та рішення, які набувають значення у певній виховній ситуації із метою її ефективного розв'язання. Діяльність, у якій використовуються різні інновації, називається інноваційною.

О. Хаустова зазначає, що сутнісною характеристикою інноваційної діяльності в системі освіти є саме вдосконалення чи оновлення освітньої практики шляхом створення, розповсюдження та освоєння нових ефективних способів і засобів досягнення встановлених цілей освіти [16]. Отже, інноваційна діяльність з погляду сучасних науковців розглядається як вид діяльності з розробки, пошуку, освоєння й використання нововведень; створення нового (продуктів й технологій); оновлення педагогічного процесу; найвищий ступінь педагогічної творчості.

Л. Шевченко в своєму докторському дослідженні стверджує, що інноваційна педагогічна діяльність спрямована на створення цінностей, важливих для формування особистості як соціального суб'єкта, що може розглядатися у двох аспектах. «По-перше, вона спрямована на вдосконалення і розвиток освітнього процесу, через розроблення і реалізацію нових освітніх програм, виділення і опрацювання нових напрямів діяльності та ідей, створення та впровадження інноваційних проєктів, планування і впровадження педагогічних інновацій для забезпечення підвищення якості освіти (тобто спрямована на результат). По-друге, є засобом розвитку здібностей майбутніх учителів за рахунок набуття нових знань, умінь, розширення кругозору, зміни мотивації як до інноваційної педагогічної діяльності, так педагогічної діяльності загалом; одержання і переосмислення досвіду й переформатування напрацювань (тобто спрямована на особистість)» [18, с. 123].

Отже, можна зробити висновок, що інноваційна педагогічна діяльність спрямована на створення цінностей, важливих для формування особистості. Характерним для інноваційної педагогічної діяльності є творчий підхід до справи, генерування нових ідей, ефективного проведення експериментальних досліджень, втілення інновацій у педагогічну практику. Таким чином, у нашому дослідженні інноваційну діяльність у сфері виховання розглядаємо як цілеспрямовану творчу діяльність щодо вдосконалення і оновлення практики виховної роботи шляхом створення, розповсюдження та освоєння нових ефективних методів і технологій виховання.

Із урахуванням модернізації сучасного процесу професійної підготовки та значним використанням у практиці роботи вищої школи різних інноваційних педагогічних технологій науковці (О. Дубасенюк, І. Чорней, А. Шевченко, А. Шерудило та ін.) вказують на необхідність формування саме готовності майбутніх учителів до інноваційної виховної діяльності. Погоджуємося, що це поняття співзвучно новим процесам реформування освітньої галузі. З'ясуємо його суттєві ознаки. Так, А. Шерудило, а також І. Чорней готовність студента до інноваційної виховної діяльності розуміють як особистісно-професійну якість, яка характеризується усвідомленням значущості та інтересом студента до виховання учнів на інноваційних засадах; наявністю мотивації з одночасним набуттям спеціальних знань, умінь, які втілюються в організацію виховної роботи; потребами творчої самоактуалізації й самореалізації мабутніх учителів [19, с. 70–71]. Отже, можна зробити висновок, що готовність учителя до інноваційної виховної діяльності є особливим станом особистості, який відображає його професійні знання, вміння та навички, загальну культуру, ціннісні орієнтації та морально-психологічну готовність для ефективного забезпечення виховної діяльності в закладах освіти.

Для нашого дослідження має значення інноваційна компетентність майбутнього вчителя. Інноваційну компетентність О. Проценко і С. Юрочко називають інтегральною характеристикою, що включає здатності з розробки, освоєння та втілення інновацій у практику педагогічної діяльності, які ґрунтуються на відповідних знаннях та уміннях фахівця, через сформованість необхідних особистісних якостей та досвіду [13, с. 53]. Цей підхід є найбільш поширеним і характеризує інноваційну компетентність як інтегральну особистісну якість, яка базується на знаннях та уміннях фахівців, їх особистісних якостях і досвіді. Вважаємо, що зводити інноваційну компетентність тільки до складової ЗУН є не коректним, бо компетентність формується внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, особистісних якостей, мотивації студентів.

Ряд дослідників (В. Введенський, І. Гавриш, В. Гриньова, М. Лук'янова, Н. Мурована та ін.) роблять висновки, що інноваційна компетентність виступає як складна, інтегративна якість фахівця, що враховує особливості інноваційної діяльності (її творчий характер, спрямованість на дослідно-експериментальну роботу тощо).

О. Просіна виокремлює декілька підходів до визначення структури та змісту поняття «інноваційна компетентність». Представники першого підходу – функціонального пов'язують інноваційну компетентність із практикою побудови та організації освітнього процесу. Прихильники функціонального підходу це поняття трактують як механізм реалізації ціннісно-сміслових орієнтирів і змісту продуктивної професійної підготовки. За цим підходом формування інноваційної компетентності є складовою частиною єдиного освітнього процесу у вигляді формування готовності до інноваційної діяльності. Представники другого підходу – особистісного визначають інноваційну компетентність як інструмент саморозвитку особистості і розглядають інноваційну компетентність насамперед як спосіб самореалізації індивідуума і бачать її основну роль у формуванні та розвитку особистісних якостей педагога. Третій підхід (культурологічний) і його представники під інноваційною компетентністю бачать комплекс, що складається з оволодіння професійною та іншими видами культури, а також культурою самостійної роботи. Інноваційна компетентність студентів з позиції культурологічного підходу висвічує певні характеристики: міжнародні студентські обміни, академічну мобільність, які готують майбутнього педагога до спілкування в глобалізованому освітньому просторі. Дослідники сходяться в тому, що інноваційна компетентність включає період нетрадиційного навчання або практики, що є важливим в набутті соціально-педагогічного досвіду (додаткова освіта, академічна мобільність). Четвертий (віртуальний) підхід дає змогу науковцям розглядати поняття «інноваційна компетентність» і підготовку педагогічних кадрів до інноваційної діяльності через організацію віртуального освітнього середовища, пошук засобів і резервів підвищення ефективності підготовки педагога через використання можливостей локальних, корпоративних і глобальних комп'ютерних мереж. Прихильники цього підходу основним механізмом формування інноваційної компетентності майбутнього педагога вважають дистанційне навчання як засіб підготовки майбутнього педагога до інноваційної діяльності [12]. Отже, інноваційна компетентність майбутнього вчителя розглядається науковцями з позицій різних підходів: реалізація ціннісно-сміслових орієнтирів, розвиток особистісних якостей педагога, оволодіння професійною та іншими видами культури, організація віртуального освітнього середовища, що створює систему внутрішніх ресурсів для впровадження освітніх інновацій.

Погоджуємося з В. Ягодніковою, що «ефективна інноваційна виховна діяльність педагога можлива тільки у тому випадку, коли педагог володіє певними знаннями, вміннями, навичками та необхідним позитивним досвідом з пошуку, створення, опанування, впровадження, застосування і поширення інновацій у виховний процес, тобто володіє певною компетентністю» [21, с. 135]. Вважаємо, що в нашому дослідженні саме інноваційно-виховна компетентність є кінцевим результатом, що формується протягом життя на базі готовності майбутніх учителів до інноваційно-виховної діяльності в школі, яка передбачає розвиток у них ряду компетентностей, а саме: когнітивно-виховної (у галузі теорії і методики виховного процесу, фахових предметів); конструктивно-виховної (в галузі процесів прогнозування, планування); рефлексивно-оцінної (самооцінка своєї підготовленості, рівня вихованості, визначення шляхів професійного самовдосконалення).

Підсумовуючи сказане вище, пропонуємо авторське визначення поняття «інноваційно-виховна компетентність» – це інтегрована особистісна якість майбутніх учителів, що проявляється у готовності до інноваційної виховної діяльності від прогнозування до впровадження нововведень на основі сформованої у них системи мотивів, знань, умінь, навичок, професійно-особистісних якостей, досвіду виховної роботи.

Висновки. Отже, сьогодні вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх учителів потребує інноваційного підходу до проєктування і організації виховного процесу, розв'язання теоретико-методологічних, методичних і прикладних завдань щодо комплексного впровадження педагогічної інноватики у зміст професійної підготовки. Вивчення вітчизняної і зарубіжної філософської, психологічної і педагогічної літератури з теми дослідження дало змогу здійснити ґрунтовний аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх учителів. Доведено зв'язок професійної підготовки і готовності до професійної діяльності. Готовність до інноваційної виховної діяльності як новоутворення майбутнього педагога є фундаментом його інноваційно-виховної компетентності. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми дослідження. Перспективним може бути вивчення світового досвіду підготовки майбутніх учителів до інноваційної виховної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонюк Н.А., Савчук С.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи до наскрізної виховної діяльності. *Академічні студії*. Серія «Педагогіка». 2021. № 2. С. 19–25. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.2.3>
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід до презентації освітніх результатів. *Школа першого ступеня: теорія і практика* : зб. наук. праць. Переяслав-

Хмельницький : ДПУ ім. Г. Сковороди, 2004. Вип. 10. С. 18–26.

3. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2003. 38 с.

4. Бужина І. В. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до формування гуманістичних відносин молодших школярів : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2004. 42 с.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. гол. ред. В. Г. Бусел]. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

6. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 193 с.

7. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

8. Кондратова Л., Гаркавенко З., Лактіонова Г. Професійна підготовка майбутнього педагога до виховної діяльності : метод. посіб. Київ : Інститут пед. освіти і освіти дорослих, 2016. 212 с.

9. Кубанов Р. Якість вищої освіти: порівняльний аналіз поглядів зарубіжних і вітчизняних науковців. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2014. Вип. 2-3. С. 27–32.

10. Лазаренко Н. І. Тенденції професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, Київ : Інститут пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, 2020. 535 с.

11. Михайлишин Р. Професійна готовність педагога до інноваційної діяльності: якісний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія : Педагогічна*. 2016. Вип. 31. С. 11–18.

12. Просіна О. В. Формування інноваційної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі методичної підготовки у вищих педагогіч-

них навчальних закладах. *Мистецтво та освіта*. 2016. № 1 (79). С. 20–23.

13. Проценко О., Юрочко С. Інноваційна компетентність педагога: зміст і структура. *Молодь і ринок*. 2015. № 5 (124). С. 51–55.

14. Савченко О. С. Підготовка вчителя в контексті інновацій шкільної освіти. *Школа першого ступеня: теорія і практика* : зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. 2004. Вип. 10. С. 109–117.

15. Таточенко В. І., Шипко А. Л. Сучасні тенденції оновлення системи професійної підготовки майбутнього вчителя математики. *Information Technologies in Education*. 2017. № 4 (33). С. 118–142.

16. Хаустова О. В. Формування готовності педагога до інноваційної діяльності як педагогічна проблема. 2015. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp2/upravlenie/haustova.pdf

17. Шевченко Л. С. Підготовка майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності: монографія. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2018. 396 с.

18. Шевченко Л. С. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2019. 704 с.

19. Шерудило А. В. Формування готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку як умова міжнародної мобільності. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (39). Issue 79. С. 69–73.

20. Шульга Л. В., Бражник Л. В., Вакуленко Ю. В. Підвищення якості університетської освіти: професійна та практична підготовка фахівців. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2013. Вип. 1 (6). Т. 2. С. 335–338.

21. Ягоднікова В. В. Теорія і практика формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського, [Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського]. Вінниця, 2016. 526 с.